

Strategisch Lezen

Muiswerk Strategisch Lezen is gericht op het aanleren van deelvaardigheden die nodig zijn voor een strategische leesaanpak.

Titel en plaatje

1 Kijk naar het plaatje en de titel van een tekst. Waar zal de tekst over gaan?

a) over winkelen
b) over verdrietige mensen
c) over het koopgedrag van verdrietige mensen

Verdrietige mensen
[1] ....

Nog 10

Geluid ◀ A-Z □ Help i Stop

Klik eenmaal op het juiste antwoord

Sanne Kat 352 Strategisch Lezen A2 Titel en plaatje

Doelgroepen Strategisch Lezen

Muiswerk Strategisch Lezen is bedoeld voor leerlingen in de hogere klassen van het vmbo, voor gevorderde leerlingen in het praktijkonderwijs, voor onderbouw havo/vwo en voor het mbo (niveau 2 en brugklassen van de hogere niveaus) en de basiseducatie. Strategisch Lezen wordt ook gebruikt voor de snelle leerlingen in de bovenbouw van de basisschool. Het programma begint iets onder niveau 1F en gaat door tot 2S.

Omschrijving Strategisch Lezen

De keuze voor strategisch lezen is gemaakt omdat we dit zien als een centrale vaardigheid in vrijwel elke studie en als een mogelijkheid om een te kleine woordenschat en leesproblemen enigszins te compenseren. Door het toepassen van strategieën leert de lezer het leesproces doelbewust te reguleren. Om zelfregulatie met betrekking tot leestaken aan te kunnen, moeten deelnemers beschikken over kennis van leesstrategieën en moeten zij deze strategieën kunnen toepassen in de juiste situaties. Resultaten van empirisch onderzoek bevestigen de veronderstelling dat leesstrategieën met succes getraind kunnen worden.

Muiswerkprogramma's zoals Strategisch Lezen zijn gebaseerd op een structuur van rubrieken of deelonderwerpen. Bij Strategisch Lezen zijn dit de deelvaardigheden die men moet leren kennen en die vervolgens geoefend moeten worden om tot beheersing te komen. De opbouw van het programma is gebaseerd op de chronologie die gewoonlijk gevolgd wordt bij het ontwikkelen van een strategische leesaanpak.

De afzonderlijke vaardigheden zijn geen doel op zichzelf. Er moet als het goed is een transfer plaatsvinden naar de tekstbegripaanpak bij Nederlands en de zaakvakken. Het is de bedoeling dat de docent in onderwijsleergesprekken de vaardigheden in samenhang oefent en dat hij uitlegt dat deze aanpak ook bij andere vakken goed kan werken.

Bij de toetsen en oefeningen van Muiswerk Strategisch Lezen is gebruikgemaakt van meer dan 100 verschillende teksten. Gekozen is voor teksten die geschikt en interessant kunnen zijn voor een breed publiek. Ze zijn soms overgenomen uit kranten, populaire tijdschriften en foldermateriaal, en voor een deel ook speciaal geschreven of geconstrueerd, zodat ze passen bij de deelvaardigheid die getraind moet worden.

Hieronder staan alle rubrieken van Muiswerk Strategisch Lezen die horen bij de aan te leren deelvaardigheden.

- **onderwerp voorspellen**
De eerste rubriek is gericht op het vergroten van de vaardigheid om het onderwerp van een tekst te voorspellen aan de hand van illustratie, titel en inleiding. Omdat de illustratie (het plaatje) vaak het meest opvalt, wordt eerst aan dit aspect aandacht besteed. De eerste oefening gaat dan ook alleen over de interpretatie van plaatjes, los van de teksten waar ze in voorkomen. Daarna komt de aandacht voor titels erbij en vervolgens moet men ook letten op de inleiding. De laatste oefening van elke rubriek is altijd de meest omvattende. De stof van vorige oefeningen komt hier bij elkaar.
- **inleiding gebruiken**
Rubriek B gaat specifiek over het gebruiken van de inleiding. Niet alleen om achter het onderwerp van de hele tekst te komen, maar ook om de deelonderwerpen te voorspellen. Deze stof komt in twee meerkeuzeoefeningen aan de orde.

The screenshot shows a digital learning interface. At the top, a pink banner reads 'Deelonderwerpen controleren'. Below it, a central window displays a photograph of a large fire at night with buildings in the background. The title 'Brand in Beuningen' is visible below the image. To the right of the image, a question asks: 'Lees nu de hele tekst. Klopt de voorspelling dat de volgende alinea's gaan over de gevolgen van de brand en het blussen?' with two options: 'a) ja' and 'b) nee'. A feedback box at the bottom of the window states: 'Nee, de voorspelling klopt wél. De tweede alinea gaat over de gevolgen van de brand en de derde alinea over het blussen.' with an 'Ok' button. On the right side of the interface, there are navigation icons: a red circle, a target icon, and a 'filter' button. At the bottom left, small text reads 'Sanne Kat ©361 Strategisch Lezen B2 Deelonderwerpen controleren'.

- **vervolg voorspellen**
Het is belangrijk dat een lezer niet alleen bij het begin van het lezen probeert te voorspellen waar de tekst over gaat. Ook tijdens het lezen moet hij blijven proberen

vooruit te kijken. De kans dat hij daardoor grip krijgt op de inhoud van de tekst wordt daarmee vergroot. Rubriek C gaat over dit voorspellen tijdens het lezen, waarbij in eerste instantie aandacht wordt besteed aan de laatste zin van elke alinea, die vaak een vooruitwijzing bevat. Vervolgens worden ook titel en illustratie erbij gehaald en in de laatste oefening ook de informatie uit de inleiding.

- omgaan met moeilijke woorden

Een belangrijk onderdeel van de strategische leesaanpak is het omgaan met moeilijke woorden. Leerlingen met een beperkte woordenschat en/of problemen met technisch lezen, blijven vaak 'haken' achter moeilijke woorden die ze tegenkomen, zonder te weten hoe ze dit probleem moeten oplossen. In Muiswerk Strategisch Lezen worden drie strategieën aangereikt voor het omgaan met moeilijke woorden.

- onduidelijkheid herkennen

Onduidelijkheden kunnen ontstaan doordat de schrijver vage of onvolledige taaluitingen gebruikt, of doordat de lezer bepaalde woorden niet kent, dan wel een beperkte kennis van de wereld heeft. In deze rubriek alleen aandacht voor het eerste: de schrijver gebruikt vage of onvolledige taaluitingen. Aan moeilijke woorden werd in de vorige rubriek aandacht besteed, inspelen op tekorten in achtergrondkennis is via een computerprogramma niet mogelijk omdat deze kennis individueel zeer verschilt. In groepslessen waarin het strategisch lezen wordt geoefend, moet daar zo nodig wel bij stilgestaan worden. Hoewel hier dus het accent ligt op onduidelijkheden die door de schrijver veroorzaakt zijn, denken we toch dat het oefenen van dit onderdeel ertoe bijdraagt dat de leerling een mentale instelling krijgt waarbij hij zich tijdens het lezen afvraagt of alles wat hij leest wel duidelijk voor hem is.

Onduidelijkheden

Een tekst is onduidelijk als de schrijver geen antwoord geeft op vragen die tijdens het lezen bij je opkomen.
Voorbeelden:

- 1 de schrijver gebruikt vage tijdsaanduidingen zoals 'over enige tijd', 'vroeger', 'zo spoedig mogelijk'
- 2 de schrijver gebruikt vage woorden als: 'in principe', 'onder andere', 'tot op zekere hoogte'
- 3 de schrijver heeft het over 'beter' of 'mooier', maar vertelt er niet bij: beter dan wie? mooier dan wie?
- 4 de schrijver beschrijft een ontwikkeling, maar slaat soms een stap over.

17
1 van 1

Geluid Ok

Sanne Kat 392 Strategisch Lezen E2 Onduidelijkheden herkennen

- vragen stellen

Door het zelf formuleren van vragen bij een tekst, krijg je greep op de inhoud. Zeker als die vragen gaan over belangrijke elementen of over de grote lijn van de tekst. Bij de oefeningen in de rubriek 'vragen stellen' wordt de leerling gestimuleerd na te denken over wat goede vragen zijn. Zijn vaardigheid in het zelf vragen stellen kan

daarmee worden vergroot. Het programma legt het onderscheid uit tussen opzoekvragen waarvan het antwoord letterlijk in de tekst staat en denkvragen waarbij de lezer moet nadenken om het antwoord te vinden. Ook het onderscheid tussen goede en slechte vragen wordt behandeld.

- **onderwerp aanduiden**
De eerste stap bij het samenvatten van een tekst is: proberen aan te geven waar de tekst over gaat, wat het onderwerp is. Dat is aan de orde bij de complete tekst, maar ook bij elke afzonderlijke alinea. In Muiswerk Strategisch Lezen is aan dit onderdeel een hele rubriek gewijd, omdat de ervaring leert dat leerlingen dit moeilijk vinden. Begonnen wordt met het herkennen en aanwijzen van kernwoorden in zinnen. Vervolgens komen kernwoorden in kleine teksten aan bod. Dan (opnieuw) het onderwerp als titel van de tekst. Ten slotte gaat het over het gebruiken van de inleiding om verderop in de tekst de deelonderwerpen te onderscheiden en over de onderwerpen van afzonderlijke alinea's.
- **samenvatten**
Bij studerend lezen is een belangrijke activiteit op macroniveau het kunnen samenvatten van (delen van) de tekst. In de rubriek Samenvatten leren leerlingen eerst samenvattingen in teksten herkennen. Dat begint met samenvattingen in kleine alinea's. Daarna gaat het over het herkennen van enerzijds de samenvatting en anderzijds de uitwerking van de samenvatting in een of meer zinnen of alinea's.

Wil men met behulp van een toets- en oefenprogramma effect bereiken bij het begrijpend lezen, dan moet niet alleen vaak, maar ook gevarieerd geoefend worden. Eénmaal iets uitleggen of voordoen heeft doorgaans weinig effect. De opbouw van Muiswerk Strategisch Lezen voorziet hierin. In de eerste oefeningen van een rubriek wordt de deelvaardigheid voor de eerste keer aangeboden; in de vervolgoefeningen van dezelfde rubriek worden ze – soms in andere werkvormen – herhaald.

Het bestand Muiswerk Strategisch Lezen bestaat uit 32 oefeningen. In totaal zijn in dit lesbestand 405 vragen verwerkt bij ruim 100 verschillende teksten. De stof wordt uitgelegd in 28 uitlegschermen.

Overzicht oefeningen Strategisch Lezen

Het bestand Strategisch Lezen bevat 32 oefeningen. De oefeningen zijn op de volgende manier verdeeld over de rubrieken. Ze staan binnen de rubriek op volgorde van niveau. De vorm van elke oefening staat in de volgende kolom. Daarachter staan het aantal uitlegschermen en het aantal opgaven.

Rubriek	Oefening	Type	Uitleg	Opgaven
A onderwerp voorspellen	1 Voorspellen bij plaatjes	Meerkeuze	1	12
	2 Titel en plaatje	Meerkeuze	1	10
	3 Titel, plaatje en inleiding	Meerkeuze	1	12
B inleiding gebruiken	1 Inleiding en deelonderwerpen	Meerkeuze	1	10
	2 Deelonderwerpen controleren	Meerkeuze	1	10
C vervolg voorspellen	1 De laatste zin	Meerkeuze	1	10
	2 Titel, plaatje en laatste zin	Meerkeuze	1	10

	3 Vervolg voorspellen	Meerkeuze	1	10
D moeilijke woorden	1 Betekenis herkennen 1	Koppels	1	12
	2 Betekenis herkennen 2	Koppels	1	15
	3 Betekenis herkennen 3	Koppels	1	15
	4 Betekenis afleiden	Meerkeuze	1	12
	5 Woord en synoniem	Koppels	1	15
	6 Tegenstelling en woord	Koppels	1	15
	7 Het digitale woordenboek	Meerkeuze	1	14
	8 Betekenis opzoeken	Meerkeuze	1	10
	9 Omgaan met moeilijke woorden	Meerkeuze	1	10
E onduidelijkheid herkennen	1 Onduidelijkheid aanwijzen	Wijs aan in zin	1	10
	2 Onduidelijkheden herkennen	Meerkeuze	1	10
	3 Ontbrekende informatie	Meerkeuze	1	10
F vragen stellen	1 Opzoekvragen en denkvragen	Meerkeuze	1	10
	2 Goede en slechte vragen	Meerkeuze	2	14
	3 Vragen stellen 1	Meerkeuze	1	12
	4 Vragen stellen 2	Meerkeuze	1	10
G onderwerp aanduiden	1 Kernwoord(en) aanwijzen	Wijs aan in zin	1	8
	2 Kernwoorden zoeken	Meerkeuze	1	10
	3 Onderwerp als titel	Meerkeuze	1	8
	4 Inleiding gebruiken	Meerkeuze	1	8
	5 Onderwerpen van alinea's	Meerkeuze	1	11
H samenvatten	1 Samenvatting aanwijzen	Wijs aan in zin	2	8
	2 Samenvatting en uitwerking	Meerkeuze	1	8
	3 Onderwerp aankleden	Meerkeuze	1	12
	4 Samenvattingen	Meerkeuze	1	14

Tot slot

Training in de groep

Het aanleren van deelvaardigheden is naar onze mening niet voldoende om leerlingen te leren bij begrijpend lezen adequaat de juiste strategieën toe te passen. De aangeleerde vaardigheden moeten in samenhang en liefst in kleine groepen geoefend worden. U kunt daarvoor de methode van IJsendoorn (1998) gebruiken, getiteld '*Begrijpend lezen door rolwisselend leren*'. Bij deze methodes doet de docent voor hoe hij bij het lezen van een tekst te werk gaat. Hij draagt vervolgens zijn werkwijze stap voor stap over aan de leerlingen. De deelvaardigheden die in deze methode moeten worden toegepast komen grotendeels overeen met de deelvaardigheden die in Muiswerk Strategisch Lezen behandeld worden. Het aantal groepssessies kan daardoor beperkt worden. Ook de cursus '*Weet wat je leest*' (De Boer, Hacquebord, Hofstede, Oosterloo, 1996) sluit inhoudelijk aan bij de opzet van Strategisch Lezen.

Zie verder ook de sectie DIDACTIEK

Literatuur

Bimmel, P. (1999) en Oostdam, R., *Strategietraining en leesvaardigheid. Theorie en praktijk in balans*. Levende Talen, 543, p. 556 t/m 564.

Boer, J. de, H. Hacquebord, D. Hofstede, A. Oosterloo (1996). *Weet wat je leest!* Groningen: Wolters-Noordhoff.

Hacquebord, H. (1989). *Tekstbegrip van Turkse en Nederlandse leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Studies over taalgebruik 6. (Diss. RUG). Dordrecht: Foris.

IJsendoorn, T. van (1998). *Begrijpend lezen door rolwisselend leren*. Lisse: Swets en Zeitlinger.